

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Inventering av långsiktigt utrednings- och prognosarbete rörande byggsektorn

Göran Lundgren
Per Wiklund

INSTITUTET FÖR BYGGDOKUMENTATION	
Accnr	80-1959
Plac	Scr

V
Ad

R128:1980

INVENTERING AV LÅNGSIKTIGT UTREDNINGS-
OCH PROGNOSEARBETE RÖRANDE BYGGSEKTORN

Göran Lundgren
Per Wiklund

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag
790072-4 från Statens råd för byggnadsforskning
till Förmedlingscentralen för framtidsstudier,
Stockholm.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R128:1980

ISBN 91-540-3350-0

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

LiberTryck Stockholm 1980 056739

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	5
INLEDNING	7
INFORMATIONSAKTIVITETER	9
BYGGANDETS "OMVÄRLD"	17
SPECIELLA ASPEKTER	21
BILAGA 1 Litteratur och rapporter	23
BILAGA 2 Källor	31

SAMMANFATTNING

Genom byggnaders och anläggningars långa livslängd och byggnadsbeståndets långsamma förändring samt de stora ekonomiska och resursmässiga värden dessa representerar är ett relativt långsiktigt tidsperspektiv inom byggsektorn naturligt. En hel del utrednings- och prognosarbete, som på olika direkta eller indirekta sätt berör byggsektorn i ett långsiktigt perspektiv, bedrivs inom företag, myndigheter, organisationer och institutioner. I denna inventering görs en sammanställning av detta arbete, både det som bedrivs löpande eller regelbundet återkommande och det arbete av engångskaraktär, som genomförts under de senaste fem åren. Dessa verksamheter kopplas översiktligt i en modell av "byggsektorns omvärld" till olika faktorer som påverkar byggsektorn i skilda avseenden.

INLEDNING

Byggnadsverksamhet gäller investeringar av olika slag med lång livslängd. Detta innebär att ersättnings- och nyproduktion av byggnader utgör en förhållandevis liten del av det totala beståndet. Även med ett byggnadsprogram om 100 000 lägenheter per år tar det mellan 30 och 40 år att förnya hela beståndet. Detta innebär i sin tur att också relativt måttliga förändringar i andel av BNP för hela boende-, lokal- och anläggningssektorn kan medföra stora förändringar i byggnadsverksamheten.

Omvänt innebär den långa livslängden att man relativt smärtfritt tillfälligt kan dra ner på ersättnings- och nyproduktion och "överutnyttja" det befintliga beståndet. Behovet av byggnadsverksamhet är m a o ett ytterst tänjbart begrepp och beror av attitydförändringar och krav, av vad som är "ekonomiskt realistiskt", o s v.

Detta kan man uppfatta på två sätt. Å ena sidan har man åtminstone en teoretisk möjlighet att utnyttja byggsektorn i konjunktur- och sysselsättningsutjämnande syfte. I ett starkt centralplanerat system kan man således utnyttja flexibiliteten i byggefterfrågan i den övergripande ekonomiska planeringen. Detta sker ju i viss utsträckning sedan länge i vårt land när det gäller främst vägbyggen som beredskapsarbete och genom tidigareläggning av statliga investeringar.

Å andra sidan kan i ett decentraliserat beslutssystem majoriteten enskilda aktörer fatta samma beslut - bygga eller inte bygga - och ge kraftiga svängningar i summan av alla beslut. Förändringar i kreditpolitik, räntenivå o s v kan leda till snabba svängningar genom att många aktörer fattar samma beslut. Industriutbyggnader påverkas i mycket liten grad av förhållandena inom byggsektorn utan beror av konjunkturbedömningar, teknisk utveckling och andra verksamhetsförändrade faktorer, förändringar av konkurrenskraften, m m.

Det finns uppenbarligen en mängd trögheter och osäkerheter, som gör bilden betydligt mera komplicerad! Ovanstående kan dock ändå illustrera skillnaden, eller dilemmat om man så vill, mellan plan och prognos. En plan är ett schema för de aktiviteter man själv avser genomföra eller låta/tvinga någon annan genomföra. En prognos är en kvantifierad sammanställning av vad man förväntar sig att andra skall göra i framtiden, ofta baserad på historiska data och antaganden om vilka förutsättningar som fortfar att gälla resp ändras på något sätt. Eventuellt kompletteras prognosen med kännedom om andras planer.

Denna dualitet mellan planer och prognoser präglar mycket av den "långsiktiga informationsverksamheten" inom byggsektorn. På kort sikt, d v s ett å två år, återspeglar t ex en kommunal plan vad man faktiskt har för avsikt att bygga, om än ibland optimistiskt tilltagen i överkant. På övergripande nivå, t ex den fysiska riksplaneringen, den regionala planeringen i länsplaneringen eller i sysselsättningsplaneringen vid AMS och länsarbetsnämnderna, sammanställs dessa kommunala och andra planer till prognoser. De övergripande organen kan på basis av dessa ev ingripa för att justera planerna i endera riktningen.

På lite längre sikt, 3 å 5 eller 10 år, är planerna i form av beslutad eller förväntad byggnadsverksamhet betydligt mindre omfattande. Som underlag för en långsiktig kvantitativ prognos över byggnadsverksamheten är dessa planer som regel mycket ofullständiga.

Genom att byggnadsverksamheten är starkt hemmamarknadsbetonad och att man har den tidigare nämnda flexibiliteten i "behovet" borde byggnadsverksamheten kunna planeras. Man kan kanske tänka sig ett planerings- och genomförandesystem baserat på prioritetsordnade sammanställningar av all önskvärd byggnation inom rimligt tidsperspektiv. Inom de ramar för byggsektorns del av samhällets ekonomiska aktiviteter, som ges av t ex LU och länsplaneringarna med hänsyn till andra ekonomiska mål, så genomförs dessa planer och önskemål i största möjliga utsträckning.

Detta förfarande kan ju synas enkelt, i varje fall om man har ett uppdämt behov som man önskar tillgodose. Svårigheten ligger i att förutsäga behovens och önskemålen geografiska fördelning, och när de kan ta formen av en faktisk efterfrågan inom den tillåtna ramen, given av den övergripande ekonomiska planeringen. Dessutom är byggprocesser ofta utdragen, och möjligheterna att genomföra snabba kapacitetsförändringar i byggsektorn är mycket begränsade.

En hel del insamling, sammanställning och redovisning av mer eller mindre långsiktig information kring byggande och byggsektorn pågår kontinuerligt. I denna rapport redovisas översiktligt dessa aktiviteter.

INFORMATIONSAKTIVITETER

Nedan redovisas översiktligt olika kort- och medellångsiktigt syftande informationsaktiviteter inom näringsliv, stat och kommun, som är mer eller mindre betydelsefulla för byggsektorn och byggnadsverksamhetens planering.

0. Sektorövergripande prognos- och planeringsverksamhet

- Långtidsutredningarna.

Basen för långtidsutredningarna är en ekonometrisk modell av den svenska ekonomin. Syftet är att på basis av sektorsvisa planer, prognoser och bedömningar - och modellens samband mellan aktiviteterna i de olika sektorerna - analysera hur de olika kraven på ekonomiska resurser kan tillgodoses under olika övergripande ekonomiska och politiska målsättningar och med olika styrmedel.

LU är en ramplan för ekonomin under en 5-års period (och med en utblick i ett längre perspektiv), som uppfyller vissa ekonomiska mål och baseras på olika antaganden, t ex om den internationella ekonomin. LU's resultat är mycket känsligt för att dessa mål och förutsättningar gäller (det gäller också den samhällsekonomi, som LU's modell avbildar!), vilket ibland har gällt en kort period efter dess utarbetande. Skillnaden mellan plan/prognos och utfall kan dock sägas vara en "konsistent" följd av de icke inträffade förutsättningarna. Man kompletterar därför bilden med flera alternativa kombinationer av mål och förutsättningar, som givetvis leder till andra utvecklingar för ekonomin.

I LU införs antaganden om byggsektorns volym, resursåtgång, produktivitetsutveckling m m, som således är en oberoende variabel i modellen.

- Den fysiska riksplaneringen (FRP).

Den fysiska riksplaneringen, som sköts inom Bostadsdepartementet, är en sammanvägning av olika anspråk på marken för industriell produktion, handel, boende, infrastruktur, rekreation, m m. Utgående från dessa anspråk görs i FRP en långsiktig fördelning av användningen av markresurserna.

- Länsplaneringen.

Länsplaneringen genomförs av länsstyrelserna och är en decentraliserad sektorövergripande samhällsplanering på regional nivå. Enligt den av riksdagen 1976 fastlagda regionalpolitiken skall människor i olika landsdelar erbjudas allsidig sysselsättning och service samt en god miljö. Den inomregionala balansen skall också förbättras. En huvuduppgift för regionalpolitiken är således att öka sysselsättningen i mindre gynnade regioner.

Länsplaneringen medverkar i regionalpolitikens förverkligande genom att tjäna som underlag för en samordning mellan regionalpolitiska åtgärder och åtgärder inom den statliga verksamheten i olika sektorer, exempelvis vägar, bostäder, skolor, o s v.

En fullständig länsplanering skall genomföras vart femte år och däremellan följas upp årligen. Särskilt skall man dock beakta ev framtida bindningar och resursinteckningar, som olika förslag kan innebära. I länsplanering 1980 skall planeringstal ges för 1990 och en utblick göras för år 2000. Planeringstalen är befolkningsramar - fördelning över åldrar, inom regioner, o s v - som ligger till grund för ett stort antal fördelnings- och dimensioneringsbeslut, bl a för bostäder och statlig och kommunal service. Ortsplanen anger i grova drag den regionala strukturen, och den är mest betydelsefull för planering av service och kollektivtrafik. Stödeområden är en generell geografisk klassificering av stödbehov då de regionalpolitiska resurserna och insatserna fördelas.

- Informationssystemet företag - samhälle (DIS).

Detta informationssystem inrättades som försöksverksamhet 1973, permanentades 1976 och berör t v bara industri och partihandel. I detta organiserade datainsamlade från företagen ingår uppgifter från föregående år samt framtidsbedömningar på fem års sikt rörande produktionsvolym (saluvärde) och kapacitetsutnyttjande, antal arbetsställen och antal anställda, förväntade sysselsättningsförändringar, investeringar uppdelade i byggnader resp maskiner och annan utrustning (för investeringarna gäller bedömningarna (=planerna?) endast tre år). Syftet med dessa sammanställningar är att ge samhällsorganen ökad kunskap om företagens problem, planer och utvecklingsmöjligheter, bl a för att medge en samordning av privata och samhälleliga investeringar. (I informationssystemet har också inordnats länsarbetsnämndernas insamling av uppgifterna för byggprognoserna, se nedan.)

I redovisningen av den senaste enkäten, våren 1978, görs en sammanställning av framtidsbedömningarna 1975-78 rörande sysselsättningen i olika branscher med det faktiska utfallet. I de flesta fall har bedömningarna varit trendmässigt riktiga (med årliga förändringar på upp till 5% för exempelvis kemisk industri), vilket torde vara det väsentligaste för långsiktig investeringsverksamhet, som bl a berör byggsektorn. Två svängningar (t ex -5% förändring i st f +5%, d v s 10 procentenheter fel) missar man däremot helt i sina bedömningar, även på 1 å 2 års sikt.

Visst informationsunderlag för framtidsbedömningar för den privata sektorn på 3-5 års sikt finns alltså. Det uppdateras dessutom varje år. Osäkerheten i uppgifterna, liksom användbarheten, är dock svår att bedöma.

1. Kommunalekonomisk långtidsplanering (KELP)

KELP är en årlig redovisning av de ekonomiska flerårsplaner, som de flesta kommuner upprättar över den planerade/förväntade/önskade verksamheten inom sina ansvarsområden. Sammanställningarna görs av SCB i nära samarbete med Bostadsstyrelsen. De ekonomiska flerårsplanerna innehåller tre huvudkomponenter, nämligen prognoser över befolknings- och skattekraftsutvecklingen, driftskostnaderna för redan gjorda åtaganden samt en inventering av investeringsbehovet. Skattesats och en bedömning av upplåningsmöjligheterna ger ett investeringsutrymme inom vilket investeringarna prioriteras.

Syftet med KELP är i första hand att ge olika statliga organ information om de kommunala planerna och ett underlag för att samordna den statliga och kommunala planeringen.

En väsentlig del av kommunernas egen utbyggnad gäller omsorgen om barn och äldre. Daghems- och fritidshemsutbyggnaden omfattas för närvarande av ett 100 000- resp 50 000-program liknande det tidigare miljonprogrammet för bostäderna. Inom detta gör kommunerna planer för åtminstone den aktuella femårsperioden.

Ett annat viktigt område är skolväsendet, vars lokalutbyggnad följer bostadsutbyggnaden. Lokalbehovet i sig beror dock bl a på utbildningsplanerande myndigheters förslag och regler, främst Skolöverstyrelsen.

2. Kommunalt bostadsbyggnadsprogram (KBP) och kommunalt bostadssaneringsprogram (KSP).

Sedan 1947 är kommunerna skyldiga att upprätta ett bostadsbyggnadsprogram, så att bostadsbyggandet inom kommunen är väl förberett och kan genomföras på effektivast möjliga sätt. Dessutom skall programmen ge staten m fl upplysningar om kommunernas planer och vidare ingå som ett instrument i den regionala planeringen. Programmet är utarbetat för en femårsperiod och revideras ("rullas fram") varje år.

Fundamentet i KBP är en uppskattning av behovet av bostäder, baserat på befolknings- och hushållsprognoser. Behovet uttryckt i antal förfinas med hänsyn tagen till befintlig och önskad/förväntad utrymmesstandard och andra kvalitetsfaktorer, fördelning på lägenhets- och hustyper m m. Dessutom behöver det befintliga bostadsbeståndet i kommunen förbättras eller byggas om.

Sedan 1974 kompletteras KBP i många kommuner av ett bostadssaneringsprogram, KSP. Detta syftar till att noggrannare kartlägga det existerande beståndets brister och utgöra ett program för hur dessa brister skall korrigeras på ett målmedvetet sätt.

Med dylika program för bostadsförsörjningen följer givetvis också ett behov av utbyggnad av tekniska försörjningssystem såsom el, vatten och avlopp och andra delar av infrastrukturen.

3. Landstingens ekonomiska långtidsplanering (LKELP).

Insamling och sammanställning på central nivå av landstingens planer har tidigare gjorts av socialstyrelsen under benämningen RUPRO. Efterföljaren LKELP sköts numera av Landstingsförbundet, som för att göra underlaget mera enhetligt utarbetar gemensamma prognosantaganden beträffande bl a medelskattekraft i riket, löner och sociala kostnader, konsumentpris- och byggnadskostnadsindex, m m.

LKELP utgör bara en del av planeringen av den offentliga hälso- och sjukvården. LKELP är den lägsta nivån, nivå 3 med 5 års sikt, i ett planeringssystem för vårdsektorn, som angavs av socialdepartementets sjukvårdsdelegation 1972. Den närmast övre nivån gäller ett 15-års perspektiv och rymmer en beskrivning av landstingens principiella ambitionsnivå. En motsvarande långtidsbudget omfattar ramar för investeringar, driftskostnader och finansiering.

Den högsta nivån gäller 30 års sikt och är grova skisser till olika utvecklingsalternativ, som bör beaktas även i det kortare perspektivet.

4. Den statliga sektorns anläggningsinvesteringar

Ett flertal statliga myndigheter har anskaffning och förvaltning av anläggningar av olika slag som en viktig eller huvudsaklig verksamhet.

- Byggnadsstyrelsen (BS) skall förse de civila statliga myndigheterna med lokaler, främst förvaltningslokaler. Större lokaliseringsbeslut fattas av regeringen till vilka BS tar fram underlag, medan BS därutöver bedriver en mera operationell lokal-försörjningsplanering. För det långsiktiga lokalbehovet görs behovsberäkningar på basis av de olika myndigheternas expansionsplaner.

- Fortifikationsförvaltningen (FortF) är central myndighet för det militära försvarets behov av byggnader och andra försvarsanläggningar av olika slag. FortF:s långsiktiga planering är inordnad i försvarets integrerade planering och budgetering. Detta är långsiktigt till sin karaktär, spelar en central roll och arbetar med "miljöstudier", "perspektivplaner" och "programplaner", de senare för de närmaste fem åren.
- Kommunikationer och annan försörjning ombesörjes av Statens Vattenfallsverk, Televerket, Postverket, Vägverket, Statens Järnvägar, Luftfartsverket och Sjöfartsverket. De arbetar alla fram långsiktiga investeringsplaner, som för det längre perspektivet endast anger ungefärliga nivåer. Planerna har då närmast karaktären av realistiska önskelistor, vars realiserande bl a beror av samhällsekonomiskt betingade faktorer.

5. AMS byggprognoser

Vissa länsarbetsnämnder upprättar årliga prognoser för tillgång och efterfrågan på byggarbetskraft för fem år framåt. Dessa tas fram ur historiska data, en bedömning av anläggnings- och bostadsbyggnadsutvecklingen samt utvecklingen inom byggnadsindustrin, bl a beträffande arbetsintensiteten. Underlag till dessa prognoser kommer bl a från det tidigare nämnda DIS-systemet.

6. Byggföretagens planer. SBEF

De större byggnadsföretag, som kontaktats i denna studie, säger sig inte bedriva någon egentlig egen prognos- eller planeringsverksamhet utöver allmänna strategiska företagsbedömningar. Man hänvisar dels till offentliga utredningar m m, dels till de branschöversikter Svenska Byggnadsentreprenörföreningen (SBEF) gör för långtidsutredningarna.

7. Offentlig utredningsverksamhet

Ett flertal offentliga utredningar, både SOU och vid Statens Industriverk (SIND), har behandlat byggnadsindustrin. Bland dessa märks "Byggnadsindustri och byggnadsmaterialindustri", SIND 1977:5, "D:o uppföljning", SIND 1978:5 och "Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin", SOU 1977:43. Dessa rymmer en mängd fakta och bakgrundsmaterial liksom en analys av olika problem och frågeställningar samt diskuterar skilda förslag och åtgärder. De utgör dock inte planer i någon egentlig mening utan en gemensam kunskapsplattform.

8. Byggbranschrådet

Ett centralt branschråd för byggnadsverksamhet bildades 1973 och sorterar under industridepartementet. Det är sammansatt av representanter för statliga myndigheter och organ, för byggnadsindustrin och fackliga representanter.

Dess uppgifter är

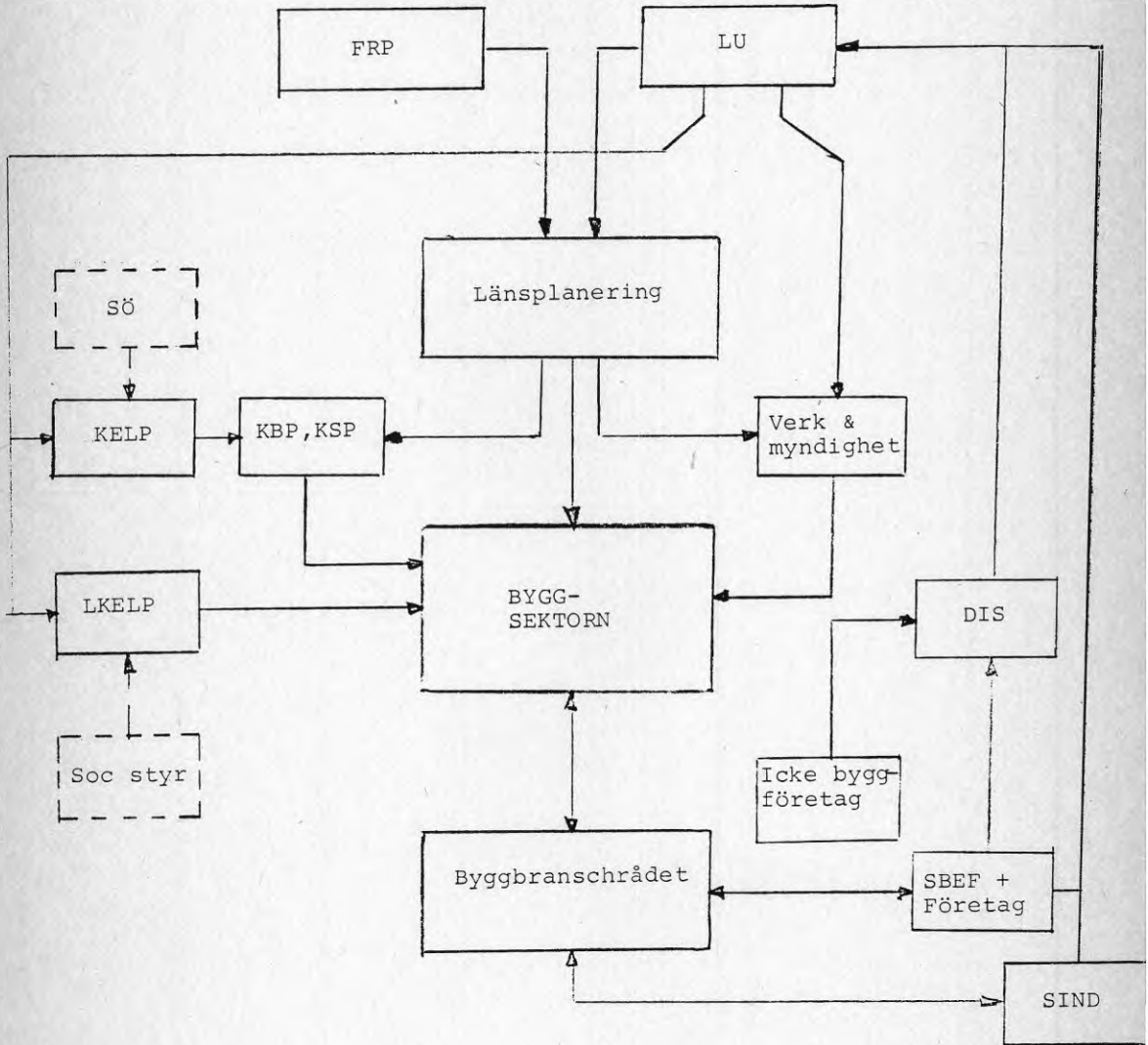
- att följa den nuvarande utvecklingen inom byggsektorn i dess helhet samt att bedöma dess framtida utveckling,
- att föreslå åtgärder för att effektivt utnyttjande av byggresurserna,
- att medverka med underlag för näringspolitikens utformning inom byggområdet,
- att initiativ till utredningsverksamhet inom sådana områden där informationsunderlaget brister.

Byggbranschrådet fungerar alltså som ett centralt kontakt- och informationsorgan.

Man har bl a föreslagit ett "byggbranschrådets informationsystem", som skulle ge underlag till bedömningar av behovet av olika byggresurser. Systemet skulle väsentligen bestå av två delar. Den ena delen är den förväntade byggnadsverksamheten i form av bl a de planer, som beskrivits i det föregående. Sådana planer finns således, även om den kvantitativa osäkerheten i dessa ibland är betydande. Den andra delen skulle bestå av historiska data och statistik över de olika byggresursernas användning vid olika slags byggnadsverksamhet, d v s en inputstatistik. En mall för sådan statistik finns utarbetad, men medel har inte anslagits för SCB:s genomförande.

9. De långsiktiga informationsaktiviteternas inbördes relationer

10. Kommentar

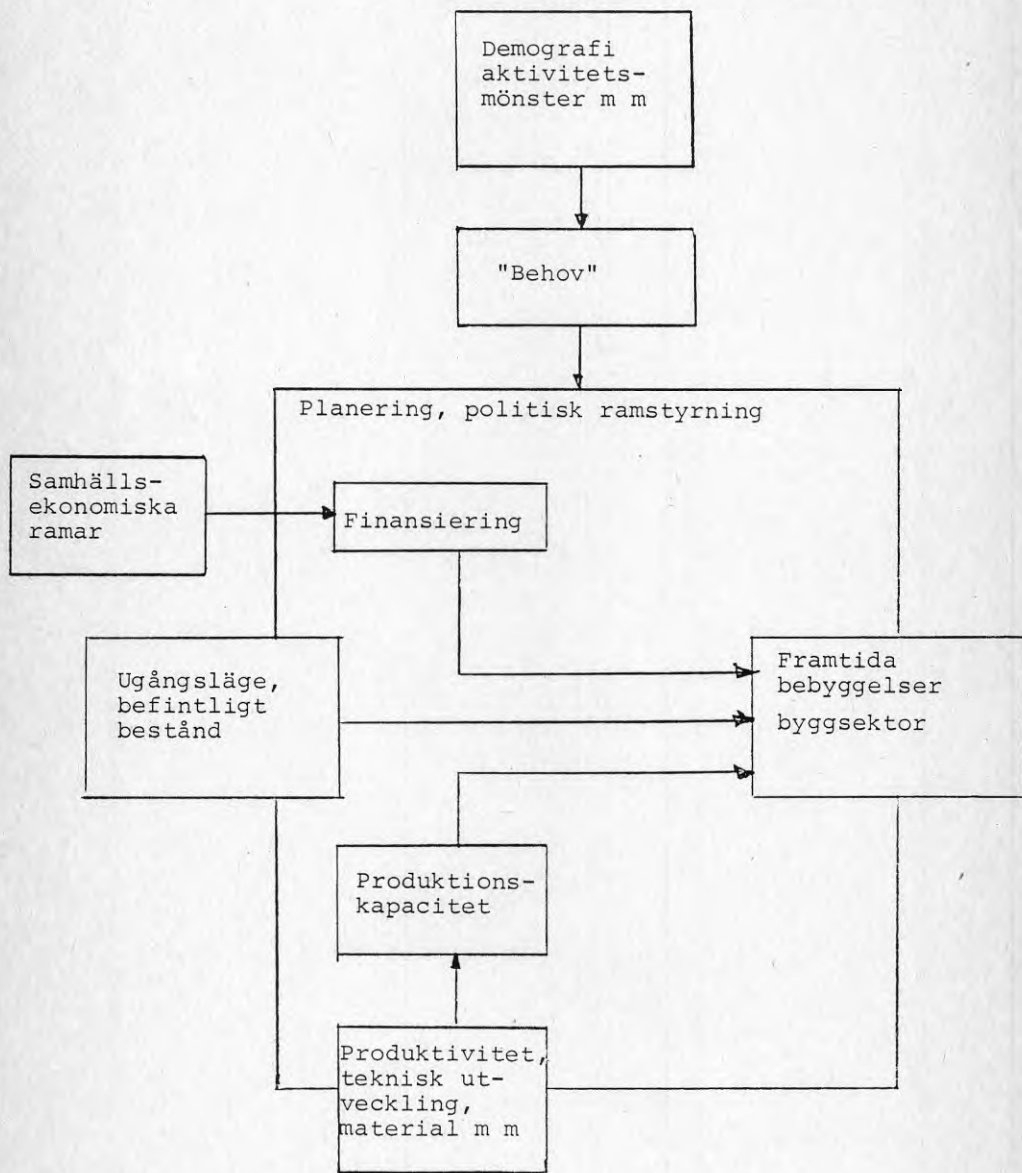
De olika planeran ovan (KELP, KBP och KBS, LKELP och de statliga organens planer) och DIS ger tillsammans en mängd informationsunderlag om planerad och förväntad byggnadsverksamhet. Det innebär dock praktiska svårigheter att summera dessa till en total plan/prognos bl a därför att redovisningssystemen och detaljinformationen varierar, att tidsperiodiseringen skiftar och därför att man inte har något enhetligt "prestationsmått". Ett enhetligt underlag skulle uppenbarligen i sig förbättra användbarheten. Dessutom finns dock en mer grundläggande osäkerhet i att bedöma marknad och efterfrågan, att göra uppskattningar av kostnader och tillgängligt investeringsutrymme, och att ur detta göra uppskattningar av den samlade byggnadsverksamhetens storlek.

Den totala osäkerheten i sammanläggningen av dessa planer blir därför förhållandevis stor. Tankegångarna från 60-talet på att skapa långsiktiga planer för byggnadsverksamheten, bl a motiverade av behovet av att effektivt utnyttja den befintliga byggkapaciteten, har egentligen inte förverkligats. Byggbranschrådets tilltänkta informationssystem avser således täcka en del av detta behov.

Summan av dessa planer kan betraktas som en önskad ambitionsnivå och är således en aggregering från bestämningar på lägre nivå ("build-up"). Man kan också tänka sig det omvända, där övergripande ramar, satta i t ex långtidsutredningarna, fördelas mer regionalt, innehållsmässigt o s v på olika byggnadsverksamheter ("break-down"). Detta tar således i stället sin utgångspunkt i vad som i någon mening betraktas som genomförbart. Ett parallellt förfarande med både aggregering och nedbrytning görs inte men skulle kanske upp-
daga motsättningar och inkonsistenser mellan de olika planerna.

BYGGANDETS "OMVÄRLD"

En förenklad bild av byggsektorns omvärld och samspel med denna, och i vilken de olika informationsaktiviteterna placeras, framgår av figuren.

Utgångspunkten är det befintliga byggnads- och anläggningsbeståndet, karakteriserat av exempelvis:

- Bostäder
  - . tätort/gelsbygd
  - . flerfamiljshus/småhus/fritidshus
  - . upplåtelseformer/ägarstruktur
  - . åldersfördelning
  - . standard
- Kontor, sjukhus, skolor m m
  - . geografisk fördelning
  - . ålder, standard
  - . funktionell indelning
- Industri- anläggningar, handel, kommersiell service
  - . geografisk fördelning
  - . ålder, standard
- Vägar, hamnar, m m
  - . geografisk fördelning
  - . ålder, standard
  - . belastning, utnyttjande
- Tekniska försörjningssystem

Information kring dessa punkter finns delvis centralt vid framför allt SCB, som dels fortlöpande publicerar aktuell bostadsbyggnadsstatistik i SM Bo-serien (d v s tillskottet), dels i levnadsnivåundersökningarna, som ger ett omfattande socioekonomiskt material rörande ett tvärsnitt av det befintliga beståndet och dess användning. Folk- och bostadsundersökningarna ger ett mycket stort och viktigt primärmaterial kring bostäderna och deras användning. Dessutom finns indirekta källor som byggs upp i samband med energisparstöd m m.

Efterfrågan på byggnadsverksamhet

Sammansätts av ett komplicerat spel mellan individuella önskemål, politiskt accepterade krav och former, den allmänna ekonomiska aktiviteten och den del som kanaliseras till byggsektorn.

Till de drivande faktorerna hör

- Befolkningsstruktur och hushållens fördelning på storlek, sammansättning, geografisk fördelning m m samt förändringar över tiden.
- Befolkningens rörlighet, inkl in- och utvandring.
- Aktiviteter i form av arbete, fritid, studier, resande m m.
- Attityder till boendet, som genererar olika krav och önskemål. Dessa krav tar sig uttryck i termer av bostads- och upplåtelseform, utrymmes- och utrustningsstandard, geografisk lokalisering, o s v.
- Behovet av industriell förnyelse och expansion. Data och modeller kring dessa faktorer och deras koppling till den faktiska strukturen och byggandet är mycket ofullständigt utvecklade.

En mängd faktorer är sedan avgörande för hur detta behov kanaliseras till efterfrågan och slutlig produktion/konsumtion av byggnader och anläggningar:

- Den privata konsumtionsnivån, dess förändring, inflationstakt, m m.
- Bidrag, beskattning, andra styrmekanismer för utnyttjandet.
- Finansiering genom förmånliga bostadslån, kapitalkonkurrens, räntenivå, m m.
- Kommunal planering beträffande markanvändning, bostadsform, ny- eller ombyggnad, service, kollektivtrafik och annan infrastruktur.
- Utbyggnad och omstrukturering av industrin (omfattning, inriktning, geografisk fördelning, o s v).
- Utbyggnad och förändring av omsorg, service, infrastruktur m m, vilket bl a beror av det ekonomiska utrymmet för den offentliga sektorns tillväxt.

En övre gräns för den möjliga produktionen av bostäder, anläggningar o s v ges av den tillgängliga produktionskapaciteten vid olika tidpunkter. Denna beror i sin tur av bl a

- Kompetens och erfarenhet, fördelad på
  - . nybyggnad/ombyggnad/sanering
  - . flerfamiljshus/småhus
  - . anläggningar
  - . vägar
  - . tekniska försörjningssystem
- Byggteknisk utveckling vad avser t ex
  - . byggnadsmaterial
  - . prefabricering
  - . maskiner och annan utrustning
  - . konstruktions- och produktionsmetoder
- Byggarbetskraften
  - . erfarenhet, utbildning
  - . produktivitet
  - . åldersfördelning
  - . geografisk fördelning
- Kapacitetsut- eller avveckling
  - . kompetensförskjutningar
  - . personalförändringar
  - . förändringar i totalproduktivitet
  - . flexibilitet, utnyttjandepotential
- Företagsstruktur.
- Specialkompetens, t ex off-shore- eller underjordsbyggande.

- Utlandsengagemang. Svensk byggverksamhet i utlandet är viktig del av den totala verksamheten. Den har tagit tid och ansträngningar att bygga upp. Genom storleken på anläggningar och totalprojekt kan utlandsverksamheten knappast fylla funktionen av dragspel, som täcker gapet mellan kapacitet och inhemsk efterfrågan. Erövrade utlandspositioner släpps knappast.

Planering och styrning av byggandet sker till stor del genom byggnadslagstiftning och finansieringsvillkor

- Markanvändningen regleras översiktligt i den fysiska riksplaneringen och i kommunernas markanvändningsplaner.
- Det realiserade behovet bestäms bl a normer och anvisningar utfärdade av Bostadsstyrelsen rörande trångboddhet, lägsta godtagbara standard, m m, som är uttryck för en viss vald ambitionsnivå för boendet. Utförandet regleras genom tekniska normer rörande energianvändning, brandskydd o s v.
- Industrilokaliseringar regleras genom byggnadslagstiftning och FRP till vissa områden. Ekonomiska styrmedel i regionalpolitiska syften, t ex arbetsmarknadsstöd, transportstöd m m förekommer också.
- Offentliga investeringar i service, kommunikationer, omsorg, fritidsanläggningar m m är en viktig styrande del i hela planeringsprocessen.

SPECIELLA ASPEKTER

Självklart kan byggnadsverksamheten få en ganska drastiskt förändrad inriktning om olika frågor eller krav och önskemål ger ett radikalt annorlunda inflytande. Sådana frågor kan t ex vara:

- Energisnålhet långt utöver dagens successivt skärpta krav.
- Miljövänlighet och resurssnålhet även i övrigt.
- Småskalig bebyggelsestruktur.
- Kraftig betoning på sårbarhetsaspekterna.

Underlag till dessa frågor finns ofta i helt andra sammanhang än rörande byggsektorn men kan ändå vara av betydelse i sådana sammanhang. De berörs dock inte alls här.

LITTERATUR OCH RAPPORTER

1.1 Centrala rapporter och utredningar

1. Långtidsutredningarna (SOU 1978:78)

Sektorövergripande prognoser och planer över den svenska ekonomin baserade på en ekonometrisk modell. Aktiviteterna inom byggnadssektorn ges som input, baserat på en sektoröversikt, se nedan.

2. Byggnads- och anläggningsindustrin 1978-1983. Svenska Byggnadsentreprenörföreningen. (En sektoröversikt till 1978 års långtidsutredning).

Översikten har koncentrerats till en bedömning av byggindustrins produktivets- och investeringsutveckling fram till 1983 med utgångspunkt från bedömningar om den framtida produktionsutvecklingen.

I möjligaste mån knyts de använda måtten till data som går att härleda ur SCB:s nationalräkenskaper. Det statistiska underlaget för byggandets delmarknader, vad gäller produktionsvärden och arbetstidsåtgång, är emellertid mycket ofullständigt. Detta innebär att indelningen måste göras grovt samtidigt som skattningarna med nödvändighet blir något schablonmässiga. En viss produktivetsförbättring väntas under åren 1978-83, beroende bland annat på en förväntad ökning utav flerfamiljshus-byggandet. I bedömningarna ligger en stor osäkerhet i vilka effekter de senaste årens lagar och regler på arbetslivets område kommer att få.

3. Byggnadsindustri och byggnadsmaterialindustri. SIND 1977:5

Utredningen omfattar en kartläggning och analys av byggnadsverksamhetens och byggnadsmaterialindustrins struktur och utveckling samt en bedömning av de utvecklingstendenser som kan skönjas.

Industriverket bedömer att den totala byggvolymen även för den resterande delen av 1970-talet kommer att få en svag utveckling, vilket innebär att byggvolymen mellan 1975-80 ökar med högst 0.5% per år i genomsnitt. Utvecklingen under 1980-talets fem första år väntas dock bli något gynnsammare med en byggvolymökning på c:a 2.5% per år i genomsnitt. Den gjorda bedömningen innebär att den totala byggvolymen 1980 ligger på 1970 års nivå och 1985 10% över denna nivå.

Bakom de gjorda bedömningarna ligger emellertid en rad antaganden om de framtida marknadsförutsättningar. Då en del av dessa antaganden mycket snabbt kan förändras bör sifferuppgifter om den framtida utvecklingen tolkas som mycket approximativa tal.

Den vikande byggproduktionen och ändrade inriktningen inom byggandet har i hög grad förändrat företagsstrukturen inom framför allt den egentliga byggnadsindustrin. De medelstora företagen har minskat i antal, i viss utsträckning till följd av att de köpts upp av större företag. Sysselsättningen förutses minska fram till 1980 för att därefter öka långsamt.

Bedömningarna är till en del grundade på andra prognoser över byggandets framtid som t ex långtidsutredningens och boendeutredningens.

4. Byggnadsindustri och byggnadsmaterialindustri - en uppföljning. SIND 1978:5.

För den närmaste tiden förutser industriverket en fortsatt svag byggmarknad och för 1978 väntas ytterligare en mindre produktionsminskning. Därefter förutses dock byggandet att ånyo öka fram till 1980.

För 1980-talets fem första år kommer byggproduktionen enligt industriverkets bedömningar att öka med ca 2% per år. Bakom denna mer optimistiska bedömning ligger bl a vissa antaganden om utvecklingen av bostadsbyggandet och den allmänna ekonomiska utvecklingen.

För bostadsbyggandets del har ett nybyggande av 60 000 lägenheter bedömts som sannolikt 1980 och ca 69 000 lägenheter 1985. I bedömningarna för 1980-talet förutses också en fortsatt trend mot ökad andel reparations- och ombyggnadsverksamhet av byggproduktionen.

För annat byggande än bostadsbyggande förutses en något långsammare utveckling vilket till en del blir en följd av att väg- och anläggningsbyggandet förutses få en något långsammare utveckling än husbyggandet. Detta som en följd av att utbyggnaden av vattenkraft och kärnkraftsanläggningar kan förutses minska starkt under åren fram till 1985. Under första hälften av 1980-talet bedömer industriverket att den inhemska byggnadsmaterialmarknaden kommer att öka med i genomsnitt ca 2.5% årligen.

Den snabbaste marknadsexpansionen förutses för gruppen övriga mineraliska produkter.

Den nedåtgående trenden för de tunga stommaterialen väntas brytas vilket innebär att man kan vänta en ökande efterfrågan för dessa material.

Den träbaserade materialen väntas få en lägre ökning än byggnadsmaterialindustrins genomsnitt.

5. Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. SOU 1977:43.

I utredningens uppdrag har bl a ingått att utreda effekterna av koncentrations- och integrationstendenserna inom vissa delar av byggnadsmaterialindustrin, främst sådana delar där koncentrationsprocessen gått långt och där importkonkurrensen är av relativt begränsad omfattning.

Vidare har en uppgift för utredningen varit att kartlägga företagens beteende inom de nämnda delarna av byggnadsmaterialindustrin samt ägandeförhållandena.

På grundval av denna kartläggning har utredningen gjort en bedömning av fördelar och olägenheter med nuvarande förhållanden.

Enligt utredningens mening bör det allmännas inflytande över prissättningen hos företag som arbetar på marknader med hög koncentration i första hand söka uppnås genom frivilliga överenskommelser mellan samhället och aktuella företag. Annars föreslås en permanent förhandsanmälan av prisändringar och skälen för dessa.

6. Planering av byggnads- och anläggningsinvesteringarna på fem års sikt- inom kommunal, statlig och privat sektor. SIB M 77:13.

De olika framtidsplanerna bildar ett mycket svåröverskådligt och delvis inkonsistent system. Sålunda arbetar de med olika måttenheter, vilka inte utan vidare kan sammanvägas. Dessutom finns väsentliga delar av byggnads- och anläggningsverksamheten inte alls med i förekommande planer.

Avsikten har varit att få en uppfattning om hur användbara olika planer är, då den framtida utvecklingen inom byggsektorn skall bedömas.

I utredningen konstateras att de av statsförvaltningen administrerade planeringssystem för de tre huvudsektorerna, kommunal, statlig och privat sektor, har olika syften och uppläggningar i fråga om bygginvesteringarnas behandling. Beräkningstekniskt förefaller det möjligt att aggregera respektive särredovisa investeringarna på olika byggområden och regioner. Enligt utredarnas uppfattning är de ändå inte lämpliga att använda som prognosunderlag för dimensionering av byggbranschens produktionskapacitet på fem års sikt. Detta på grund av den osäkerhet som finns i de olika planerna.

Däremot har planeringssystemen förmodligen en viktig uppgift att fylla som diskussionsunderlag vid fördelningsbeslut på olika nivåer i förvaltningen.

7. "Byggherrar. Efterfrågan och effektivitet"
K-konsult.

Kartläggning av byggherreledets struktur, organisation och efterfrågestruktur. Med utgångspunkt i byggandets roll i samhällsutvecklingen och kraven på rationellt utnyttjande av byggresurserna görs en analys och bedömning av byggherreledets effektivitet.

8. "Effektivitet och trygghet inom byggsektorn - förslag till vissa branschpolitiska åtgärder". Byggbranschrådet, Industridepartementet.

Ger en översikt av byggbranschens omfattning, genomförda centrala utredningar, byggsektorns roll i samhällsekonomin, näringspolitikens mål inom byggsektorn samt gör en utvärdering av behovet av ett näringspolitiskt program och ett förslag till sådant.

9. "Riktlinjer för länsplanering 1980". Industridepartementet.

Den allmänna ekonomiska planeringen baseras på långtidsutredningarna. Den regionala utvecklingsplaneringen, länsplaneringen och den fysiska riksplaneringen är också sektorsövergripande planeringsverksamhet. "Ett av länsplaneringens huvudsyften är att tjäna som underlag för en samordning mellan regionalpolitiska åtgärder och åtgärder inom den statliga verksamheten i olika sektorer, exempelvis vägar, bostäder och skolor".

1.2 Övriga rapporter (urval)

1. "Industrins och partihandelns framtidsbedömningar till 1982". Redovisning av enkät våren 1978. Informationssystemet, företag och samhälle.

Innehåller bl a en redovisning av förväntade investeringar fram till 1980, uppdelat på nybyggnader och maskiner och inventarier. Länsvis och branschvis indelning.

2. Teknisk utveckling inom byggsektorn till 1980-1985.
Utgivare: Förmedlingscentralen för framtidsstudier AB (FCF)
Uppdrag: Statens industriverk.

Underlag för byggnadsindustriutredningen samt byggnadsmaterialindustriutredningen.

3. Material och teknik i framtidens byggande.
Utgivare: Förmedlingscentralen för framtidsstudier AB (FcF).

Syftet med rapporten är att beskriva några tänkbara vägar som utvecklingen av material och teknik inom byggandet kan komma att ta.

4. Regionala prognoser i planeringens tjänst.
Utgivare: Expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU).
Uppdragsgivare: Arbetsmarknadsdepartementet.

Behandlar utvecklingen på prognosområdet.

5. ALA-gruppens arbete inom projektet tätortsutveckling på jordbruksmark.
Utgivare: Sveriges lantbruksuniversitet (Arbetsgruppen lantbruk och samhälle).
Uppdragsgivare: Byggforskningen (Anslagsrapport).

Syftet med projektet är att belysa vilka faktorer som är avgörande för långsiktig markhushållning på nationell och regional nivå och att illustrera hur dessa faktorer påverkar jordbruksanvändning och tätortsanvändning av mark.

6. 80-talets boendeformer
Utgivare: Svenska arkitekters riksförbund Gävle kommun.
Uppdragsgivare: Byggforskningsrådet.

Handlar om arkitekttävlingen som SAR och Gävle kommun stod för med anslag från olika institutioner.

7. Utarbetande av modell för uppskattning av bostadsbeståndets utveckling.
Utgivare: Björn Alfredsson och Erik Larsson.
Uppdragsgivare: Byggforskningen (Anslagsrapport).

Rapporten redovisar en befolkningsprognosmodell avsedd för ADB-teknik och baserad på koordinatsatta befolkningsdata. Modellen är en simuleringsmodell.

8. Energibesparing i bostäder (för perioden 1976-2000).
Uppdragsgivare: Statens Industriverk o BFR.

En given energiprognosmodell testas och utvärderas, med inriktning på energiproduktionen och energianvändningen i bostäder.

1 o 2 vid dagens nivå på energipriserna.

Ökar energipriserna ⇒ Ökad lönsamhet på tilläggsisolering.

9. Framtidsinriktade studier inom området människa-byggd miljö.

Utgivare: Institutionen för byggnadsfunktionslära
Tekniska högskolan i Lund, sektionen för arkitektur.

Uppdragsgivare: Statens råd för byggnadsforskning-programnämnd (Anslagsrapport).

Ett antal seminarier angående människans fritid och olika samlevnadsformer m m (Arbetstidsförkortning).

10. Tätortsbebyggelsen i framtiden.

Utgivare: Nordiska institutet för samhällsplanering,

Uppdragsgivare: Byggforskningsrådet.

Behandlar kort; beräkning av framtida tätortsytor - framskrivningar och prognoser.

Text trendframskrivningar - enkla framskrivningar

framskrivningar { enstaka parameter

medelvärde, totalsumma

sammansatta framskrivningar { trender för olika parametrar, sammansätts sedan.

11. Kommunal långtidsplanering

Utgivare: Lars Malmborg.

Uppdragsgivare: Byggforskningsrådet.

Stat och kommun bedriver parallella planeringsprocesser där perspektiven och programmen avstäms regelbundet så att information mellan nivåerna överförs.

12. Markanvändning och framtida energisystem.

Utgivare: Fysisk riksplanering (FRP 12.77)

Uppdragsgivare: Bostadsdepartementet. (Framtidsstudien Energi och samhälle). Sekretariatet för framtidsstudier.

Översiktlig studie över olika energisystem och deras markanvändningskonsekvenser.

Konkurrens av marken ur olika markanvändningsintressen. Innebär i framtiden ett val eller en avvägning mellan intressena.

13. Bebyggelse, näringsliv, energiförsörjning och transporter. (Lars Lundqvist).
 Utgivare: Bostadsdepartementet.
 Uppdragsgivare: Enheten för fysisk riksplanering.

Syftar till att belysa den fysiska riksplaneringens roll i ljuset av den långsiktiga bebyggelseutvecklingen, samt att beröra (något) de drivkrafter och struktursamband som kännetecknat utvecklingen av befolkning, näringsliv, energiförsörjning och transportsystem.

Fyra aspekter av samhällsutveckling behandlas:

1. Internationell arbetsfördelning och näringslivets struktur.
2. Boende, arbete och konsumtionsmönster.
3. Energi och råvaror.
4. Kommunikation och råvaror.

Inom vart och ett av dessa områden tecknas två vitt skilda utvecklingsperspektiv på lång sikt ca 25 år

14. Bostadsefterfrågemodeller och bostadsönskemål m fl rapporter från projektet "Matematiska modeller för fysisk samhällsplanering. Analys av och metodik för översiktlig bebyggelse- och transportplanering".

Modeller för bostadsefterfrågan byggs kring konsumtions- och preferensmönster baserade på dagens situation, som bl a kan illustrera framtida efterfrågan under olika antagande om hushållssammansättning, alternativa bostadsbyggnadsprogram m m.

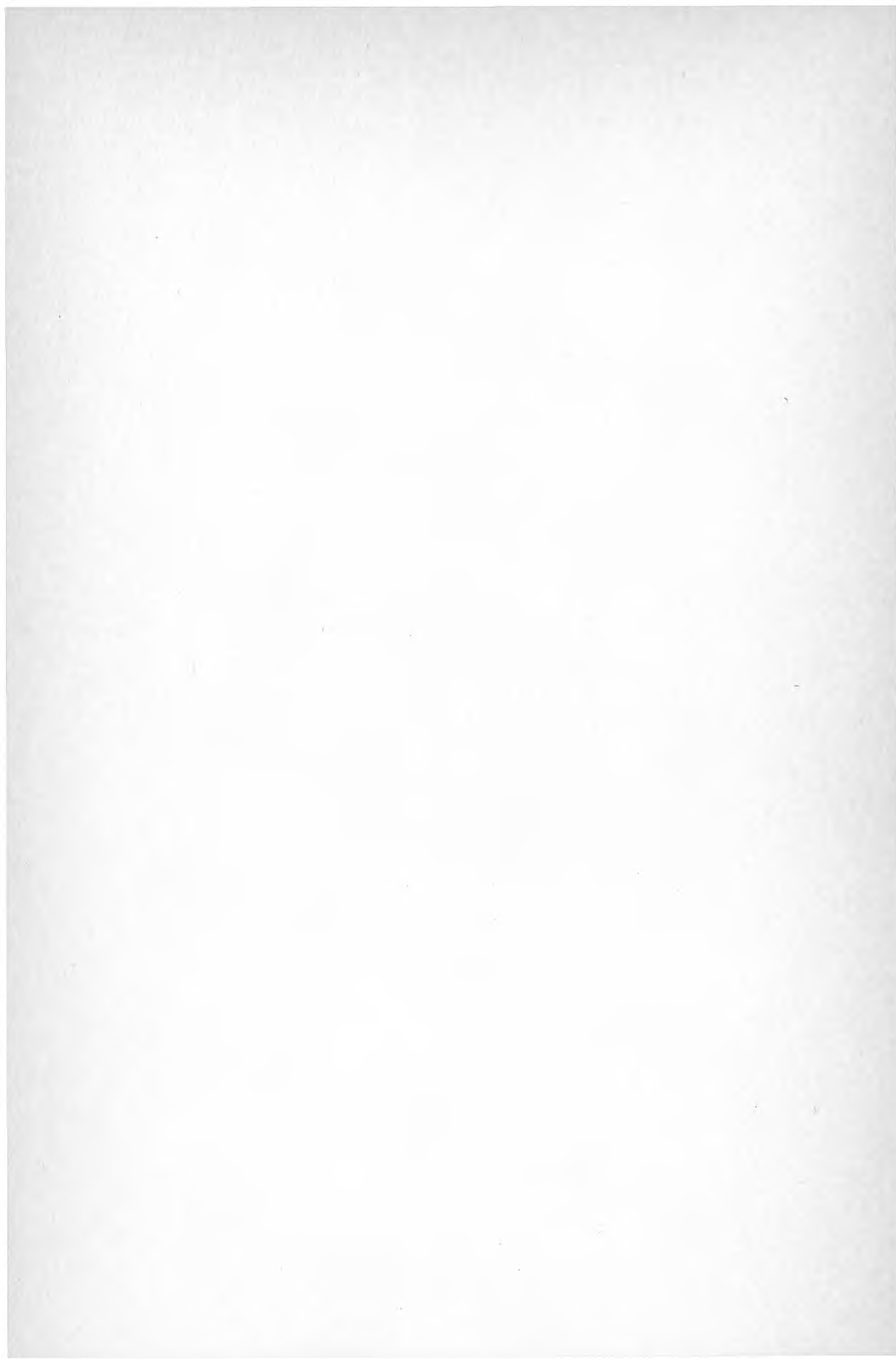
15. Boendepreferenser i Storstockholm. B

Analyserar boendepreferenserna i termer av läge inom region, typ av bebyggelse, serviceutbud, bostadsstorlek i relation till kostnaden.

16. Resvaneundersökningar, bil- och bilanvändningsprognoser m m utarbetas fortlöpande på många håll som underlag för statliga och kommunala investeringar i infrastrukturen.

1.3 Tidskriftsartiklar

Anges ej, är ofta av sammanfattande eller mera spekulativ karaktär, där idéer med tänkbar framtida betydelse kommer till uttryck.

KÄLLOR

2.1 Institutioner med långsiktig informationsverk-
samhet

- LU (Ekonomidepartementet)
- Byggbranschrådet (Industridepartementet)
- Statens Industriverk SIND (branschöversikter)
- SCB, Bostadsstyrelsen
- AMS, länsarbetsnämnderna
- Fysiska riksplaneringen (Bostadsdepartementet)
- Svenska Byggnadsentreprenörföreningen SBEF
- Statens Institut för byggnadsforskning SIB
- Länsstyrelser
- Kommuner

2.2 Aktuella personer (ofullständigt)

- Herbert Silberman, Byggbranschområdet
- Per Gunnerholm, SIND
- Kjell Olson, SBEF
- Anders Zingmark, SIB
- Bertil Risberg, AMS
- Dag Gillgren, Byggförbundet
- Björn Andersson, Byggnadsarbetarförbundet
- Stefan Sandesten, BFR
- Lennart Holm, Planverket

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag
790072-4 från Statens råd för byggnadsforskning
till Förmedlingscentralen för framtidsstudier,
Stockholm.**

R128: 1980

ISBN 91-540-3350-0

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6700228

**Abonnemangsgrupp:
Ingår ej i abonnemang**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm**

Cirka pris: 20 kr exkl moms